

Voorwoord • 11

Inleiding - Het verdriet van *Belgica* • 15

Indeling en opbouw • 22

Lekenfilosofie en lekenethiek • 25

Hoofdstuk 1 - Dirck Volckertsz Coornhert en 'het voncxken des Godlijcken Lichts' • 31

Een veelzeggende wandeling - 31

De mens • 35

De rede • 38

Het ontwikkelen van de rede • 45

Liefde maakt blind • 49

Een koninklijke wil? • 51

'Het Voncxken' en de calvinisten • 56

Afsluiting • 59

Hoofdstuk 2 - Maerlant tot Van der Noot. De rede in laatmiddeleeuwse en vroegmoderne teksten • 61

Inleiding • 61

Jacob van Maerlant (ca. 1230-ca. 1300) • 62

Maerlant - 'met rechter redene leven' • 71

Jan van Boendale (1279-ca. 1350) • 72

Boendales 'dubbele moraal' • 83

Dire Potter (ca. 1370-1428) • 87

Potter - *uomo bipolare* • 92

De rederijkers van de vijftiende en vroege zestiende eeuw • 93

Van zelfcontrole tot 'lotsbeheersing' • 96

De rederijkers - 'Sich omme, vreeseloes gheselle!' • 102

Afsluiting • 103

Hoofdstuk 3 - Verwante tijdgenoten. Het volkstalig rationalisme en de kunst van het weldenken • 107

Inleiding • 107

Filosofische teksten tussen 1540 en 1600 - 112

Antwerpse ouvertures - de prologen van Marcus Antonius

Gillis • 117

Hendrik Laurensz Spiegel - 121

De rederijkers - toonaangevende wedstrijden in 1539 en 1561 • 128

De rederijkse rede: van kwaaië verleider tot onmisbare wegbereider • 136

a. Kwaaië verleider • 137

b. Onmisbare wegbereider • 142

c. Progressieve rederijkerij in 1561: Brussel, Diest, Antwerpen, Vilvoorde en Haarlem • 149

Het volkstalig rationalisme - 157

i. Onze aard en opbouw - 158

ii. Onze val • 160

iii. Opklimmen naar onze oorsprong • 161

iv. Ons doel • 162 Wellevenskunst en de kunst van het weldenken • 162

Hoofdstuk 4 - Antieke interesse. De weldenkers en de klassieke filosofie • 165

Cebetis des Thebaenschen philosophs Tafereel • 165
Oudheid en renaissance • 171
Goed gemaakt, on wetend geboren • 176
De morele houding van de Ouden • 179
'En ghij, Quaeij Ghewoonte' - het aristotelisme • 181
'ghemingt met God perfect' - het platonisme • 187
'vry sijn in al mijn hantieren' - de Stoa • 193
'dat hy sal Orbore ontfaen' - het epicurisme • 199
Grasduinen in het verleden • 203
Afsluiting • 208

Hoofdstuk 5 - Redelijk geïnspireerd. De weldenkers en het spiritualisme • 213

Inleiding • 213
Het spiritualisme van de zestiende eeuw • 217
Klassieken, spiritualisten en weldenkers • 224
Coornhert en het spiritualisme • 227
Coornhert en de 'ware Gods-dienste' • 231
Spiritualisme bij andere weldenkers • 240
Afsluiting • 247

Conclusie - 251

Een 'gunstige' wind voor weldenkendheid • 253
Een synthese van oud en nieuw • 257
'Den eenighen Phoenix van heel Euroop'; het erasmianisme • 261
Volkstalig rationalisme tussen middeleeuwen en moderniteit • 264
i. Wat was: rede, secularisering en de ontwikkeling van het Nederlands • 265
ii. Wat kwam: rationalisme, radicalisering en verlichting • 271
Het 'voncxken des Godlijcken Lichts' - afsluiting • 278

Bijlage - Lijst van Nederlandstalige teksten met een filosofische signatuur ca. 1540-1600 • 281

Literatuur • 289

Primaire bronnen • 289
Secundaire literatuur • 295

Register • 307